

széthullott a háború után, új államok és országhatárok születtek a nagy gyorsan nyélbe ütött szerződések nyomán, új hatalmak léptek színre, a korábbitól eltérő értékek, törvények, szabályok, elvárások születtek, más nevek és más írásmód, másféle történelem, ismeretlen tradíció vált az állami intézkedések során uralkodóvá. Természetesen nem lehetett egyszerre felszámolni a múltat, hiszen a megmásított idő még nem tüntette el a házak falába, az életrajzokba és viselkedésmintákba vésett időt, de erős hatalmi segédlettel megsemmisítő támadást intézett ellene. Valami definitíve véget ért, erről beszél a regénytrilógia második kötete, bár úgy tűnik – egy-két kivételtől eltekintve –, még minden a helyén van. Többek között a csatorna is. A hely történelmi, kulturális, gazdasági védjegye. Ám ez is, elvesztem, mintha a múltba süppedt volna, csak régi, ősrégi történetek felidézésére szolgál, már nem szól bele a jelenbe. Azt példázza az író ezzel is, hogy az örökölt tárgyiasságok, az átkeresztelt utcák és parkok, az átirrt nevek és emlékek révén a történelem drámáját szemlélhetjük.

Abban is például, hogy a *Fűzfásip* Pichler József nevű festőhőse, aki annyira dominált az első regényben, a másodikban lassan, lépésről lépésre háttérbe szorul, bár mindvégig róla is szó van, és helyébe az ugyancsak festőművésznek készülő fia, Pichler Albert vagy Adalbert lép a serdülés, a világra való gyerek- és kamaszkori ráismerések és felfedezések útjait járva. Így a művészregény nyomai és jelei is felfedezhetők a *Csukódó zsilipek* lapjain, mintha csak arról szólna az író, hogy az idő baljóslatú drámájában sem a tudós, sem a tanár, sem a politikai tájékozódni nem tud, mert a felszínen mozog, csak a művész, a lassan elcsendesülő indulatú apa és a lassan a művészi kifejezés titkait felismerő fiú meg a körükben egyre gyakrabban megjelenő Sztankovics nevű költő képes rá, hogy a mindent kikezdő idő, a mindent felforgató változás mélyére lásson. Bár ők is, úgy látszik, csupán a sejtések homályában mozoghatnak.

Leginkább akkor erősödik fel a művészi megérzés mélyén az idő drámájában kibontakozó balsejtelem, amikor a regény Wili nevű félnótás – rejtelmes – hőse egy-egy pillanatra elmereng, bár kifürkészhetetlen még, hogy min is töpreng, miféle titkokat lát, és miféle rejtélyekbe tekint a senkinek sem ártó szelíd bolond, aki Pichler József nevezetes festményéről lépett be modern irodalmunk világába, a Wilhelm-dalok után *Csukódó zsilipek*ben is.

Ha valakit érdekel, hogyan éltek hét-nyolc évtizeddel korábban és még azelőtt a vajdasági magyarok, és hogy miből formálták ki önazonosságuk tudatképét, forduljon – javaslom – bizalommal Bordás Győző regényéhez.

BÁNYAI János

KONTRA FERENC: ÚGY TÖRNEK EL

Kontra Ferenc prózája eddig a kötetéig jellegzetes tájirodalomként funkcionált, a regionalizmus pozitívumait hordozta magán, elválaszthatatlanként tüntette fel a sajátos környezetet és a benne, illetve a vele együtt élő embert. Mostani elbeszéléseiben a konkrétan behatárolt idő- és térkoordináták már nem tájat jelölnek, hanem egyfajta (megbomlott) tudatállapotot, emberek közötti (megbomlott) viszonyokat, törésvonalakat, amelyek mellett az egymástól eltávolodott részek soha nem illeszthetők össze

nyomtalanul, és a ma társadalmában megjelenő új, mindannyiunk számára korábbról ismeretlen pozitív és negatív erkölcsi értékeket.

A megváltozott viszonyokat prózába emelő epikai magatartás módosításokat követel az írói eljárásban, a leírásban, megjelenítésben, elbeszélésben. A klasszikus Kontra-novella, a szociográfia, az élőbeszéd betűhív lejegyzése és az életbölcsélet lírává kristályosodása között formálódó szöveg csupán a kötet harmadik részébe sorolt írásokra jellemző. Ebből, a *Forgószínpad* címet viselő részből nem maradhat említés nélkül a dokumentarista stílusban írt elbeszélése, *A laskói ember*, amely egy baranyai falucska hétköznapjaiból bontja ki a legújabb háborúban kicsúcsosodó összes embertelenséget, a léleknyomorító szorongást, a hatalomittasság bestialitását.

A ciklust és a kötetet egyaránt lezáró, *3 háború* című nagymonológban olvashatjuk: „Milyen furcsa, hogy a halál kövei jelzik elhullatva az utat, amin haladunk, és visszatekintve az egyetlen látható állomások lesznek.” Ebből a fájdalmas végkövetkeztetéssel záruló monológból derül ki, hogy egy élet alatt három (vagy több) olyan törésre is sor kerülhet, ami kettészakít családokat, sorsokat, embercket, lelkeket. Akadnak olyanok is, akiknek a legújabb háború volt az első törés, amivel szembesülniük kellett, és ezt követően folytonosan csak illeszgetni egymáshoz a mozaikká hullott életük cserepeit. Róluk szól a kötet első és második része, a harcosokból lett áldozatokról (*A túlélés vizsgatartalmára*) és az új erkölcsi renddel együtt élni kényszerülő gyerkekről (*A mi búvóhelyiünk*). Ezeknek a szövegeknek értékét Kontra Ferenc közlésének beavatottsága és bennfentesége adja meg.

A kórháznovellák között található az az írások, amelyek a legjelentősebb változást tükrözik a korábbi Kontra-elbeszélésekkel szemben. A *Break of Day* és az *Iatrogén ártalom* című tudatnovelláiban minden meghatározó koordináta-rendszer lebomlik a történetről, a belső megélés kerül a külső cselekvés fölé, el egészen a megbomlott érzékek és a rendszert nélkülöző tapasztalatok között eligazodni vágyó agy tudat-akváriumáig, amelyben egymáshoz folyton változó viszonyba kerülnek a tapasztalatok, érzések, emlékek és szavak.

Személyi lebontásban jelenik meg ebben a könyvben az általános érvényű tragédia – Kontra Ferenc epikai kalandozásaiból eltűnt a múlt megszépítő lírája, ott maradt valahol a limeseken túl.

FEKETE J. József

NÉMETH ISTVÁN: JEGYKENDŐ

A bánáti szörványban élő magyarok hitéletéről gondoskodó lelkipásztor nyilatkozta a *Jegykendő* falujáró riporterének, Németh Istvánnak: „Egy (ima)teremben leterítünk egy asztalt fehér abrosszal, és máris jelen vagyunk.”

Ne tűnjék túlzásnak: ha kézbe veszem a *Magyar Szót*, és odalapozok a *Vasárnapi írások* rovathoz, amelyben Németh Istvánnak immár három évtizede tartalékol helye van, lelki szemeim előtt fehér abrosszal leterített asztal jelenik meg, mögötte az olvasók ezreinek lelkipásztorával, Németh Istvánnal. Mert minden itt megjelenő írása példázat, fohász, szózat . . . Az ő riporter tolla nyomán a megkérdezettek vagy megszólaltatottak már-már a gyónás intimitásával és bensőségességével vallanak életükről, életüknek egy-